

نقش بانوان در تمدن نوین اسلامی از منظر مقام معظم رهبری

نفیسه سادات موسوی زاده^۱

چکیده

نقش بانوان در تمدن نوین اسلامی از نظر مقام معظم رهبری از اهمیت ویژه ای برخوردار است چرا که خانواده اصلی ترین رکن جامعه اسلامی است که انسان در متن آن به سعادت یا شقاوت می‌رسد و مهمترین نقشی که اسلام برای زن در نظر گرفته نقش تربیتی است، به اعتقاد ایشان بانوان با تربیت نسل فرهیخته با بصیرت و با تحکیم بنیان خانواده زمینه تحقق تمدن سازی را فراهم میکنند به عنوان نیمی از جامعه علاوه بر نقش تربیتی نقش راهبردی در تحولات فرهنگی و پیشرفت اجتماعی جامعه ایفا می کنند، بانوان می توانند با حفظ کرامت و هویت در عرصه های علمی رسانه ای و مسئولیت های کلان سیاسی و اقتصادی نقش آفرین باشند و به تحقق تمدن نوین اسلامی کمک کنند از منظر ایشان تمدن نوین اسلامی به معنای پیشرفت همه جانبه در زمینه های اقتصادی فرهنگی مذهبی اجتماعی مادی و معنوی می باشد در این راستا این مقاله به تحقیق در مورد شاخصه های تمدن سازی بانوان از منظر رهبر انقلاب به روش کتابخانه ای تحلیلی پرداخته است.

کلید واژه: تمدن، تمدن نوین، تمدن نوین اسلامی، زن

^۱ دانش آموخته سطح ۲ مدرسه الغدیر

مقدمه

در تمدن نوین اسلامی زن نیمی از پیکره ی اجتماع انسانی است. شخصیت، رفتار، فرهنگ و اندیشه ی او بی گمان در شکل گیری جامعه ی انسانی نقش مهمی را ایفا می کند. در تاریخ بشر «وجود زن» شأن و شخصیت او، حدود اختیار وی در حیات بشری و پیوند او با مرد و مکانش در سنجش با مرد همواره مورد گفتگو بوده است. در بستر فرهنگی و اعتقادی که اسلام ظهور کرد، شخصیت و حقوق و جایگاه زن به گونه ای خاص تفسیر شد.

زن در ادیان ابراهیمی و غیر ابراهیمی دارای مقام و منزلت متفاوتی است. البته شکی نیست که تمام پیامبران، مدافع ارزش و مقام انسان از جمله زن و مخالف ظلم به او بوده اند، در دین مبین اسلام تمام ویژگی ها میان مردان و زنان به صورت برابر بیان شده و این نشان دهنده استعداد و توانایی زنان در رسیدن به مراتب والای کمال و قرب الهی است. در آیین مسیحیت نیز گر چه سراسر مهربانی و رحمت است و در آن به مدارا با زنان سفارش شده، ولی پس از تحریفاتی، ارزش زن در آن بسیار پایین آمده و زن نسبت به مرد در مرحله پایین تر و فرو دستی و تبعی قرار گرفته است.

تردیدی نیست که زنان، در طول تاریخ از موقعیت مطلوب و شان بالایی برخوردار نبوده و غالباً مورد بی مهری و ظلم و ستم واقع می شدند، اما با رشد روز افزون آگاهی های بشر و پیشرفت سریع علوم انسانی و اجتماعی، جایگاه زنان نیز تغییر یافته و جوامع مختلف نیز جایگاه ویژه ای برای او قرار داده اند. البته زن در تمدن نوین اسلامی مهمترین جایگاه انسانی خود را دارد چرا که خارج از نگاه جنسیتی به توانایی های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی او توجه شده و در پرتو دین مبین اسلام جایگاه خود را در تصمیم گیری ها و برنامه های تمدنی پیدا نموده است که البته هنوز جای ترقی و پیشرفت دارد.

با توجه به اهمیت این موضوع کتب و مقالات فراوانی در باب زن و جایگاه آن در غرب نگاشته شده که برخی از مهم ترین آنها عبارتند از: مقاله مطالعه تطبیقی حق حیات زن از دیدگاه غرب و اسلام نوشته شعلا باقری منتشر شده در نشریه پژوهشنامه زنان و همین طور مقاله جایگاه اجتماعی زن در اسلام و غرب نوشته بهران علیشیری طالقانی منتشر شده در همایش ملی زن و مدیریت در نظام آموزش عالی، مقاله مقایسه خانواده در اسلام و غرب نوشته قرشته روح افزا منتشر شده در مجموعه مقالات سومین نشست اندیشه های راهبردی : زن و خانواده و همین طور کتاب زن در اسلام و غرب نوشته محمد حسن قدیری ابیانه می باشد.

این منابع به جایگاه کلی زن پرداخته و جوامع غربی و اسلامی را با یکدیگر مقایسه نموده‌اند اما آنچه که مقاله نگاشته شده را از دیگر منابع متمایز می‌کند و نسبت به دیگر منابع نوآوری دارد، توجه این مقاله به نقش اساسی زنان در تمدن نوین اسلام به صورت جزئی و با توجه به بیانات رهبری می‌باشد.

۱_ مفهوم شناسی

۱-۱_ تمدن

واژه «تمدن» از لحاظ لغوی معانی مختلفی را در بر می‌گیرد؛ اما اصلی‌ترین معنایی که محققان بر آن اتفاق نظر دارند، شهرنشین شدن و اقامت در شهر (مدنیت) است. پژوهشگران درباره تعیین ریشه لغوی کلمه «مدنیت»، اختلاف نظر دارند؛ برخی آن را به «مدن» به معنای اقامت گزیدن در مکانی، باز می‌گردانند؛ برخی دیگر آن را به «دان» باز می‌گردانند که ریشه واژه دین و به معنای خاضع شدن و اطاعت کردن است.^۱

این واژه از اصل عربی «مدینه» گرفته شده و به معنای اقامت در شهر و خو گرفتن به اخلاق مردم آن به کار رفته است.^۲ در فرهنگ و لغت فارسی واژه تمدن به معنای شهرنشین شدن به اخلاق و آداب شهریان خو گرفتن آمده است.^۳ و همچنین به معنای شهرنشینی، اخلاق شهری پیدا کردن و انتقال از حالت خشونت، توحش و جهل به ظرافت، انس و معرفت و در مقابل بادیه نشینی و بربریت به کار رفته است.^۴ واژه‌های المَدَنِيَّة، الحَضَر، الحضارة و Civilization به ترتیب در عربی و لاتین برای رساندن مفهوم تمدن به کار می‌روند.^۵

گرچه مفهوم تمدن به طور عام از دیرباز وجود داشته و ابن خلدون با کلید واژه‌های «ال عمران» و «الحضارة» بدان پرداخته است؛ ولی واژه و مفهوم اصطلاحی تمدن به معنای امروزی از قرن ۱۸ میلادی براساس دیدگاه انسان‌محور در مغرب زمین شکل گرفته و دانشمندان علوم اجتماعی تعریف‌هایی متفاوت از آن ارائه کرده‌اند؛^۶ گروه زیادی آن را مترادف با فرهنگ یا شکلی پیشرفته‌تر از آن دانسته و برخی دیگر حوزه معنایی آن دو را از یکدیگر جدا کرده‌اند.^۷

مجموعه آداب و رسوم مشترک میان ملت‌های مسلمان را تمدن اسلامی می‌گویند. تمدن اسلامی، حاصل پیشرفت و اعتلای تمامی ملت‌های اسلامی است شاخصی که این تمدن بر مبنای آن شکل

^۱ امین، ضحی‌الاسلام، مطبعة الإعتماد، ص ۱۱

^۲ مصطفوی، التحقيق، ج ۱، ص ۵۵

^۳ معین، فرهنگ فارسی معین، ج ۱، ص ۱۱۳۹

^۴ جامعی، گلستان قرآن (هفته نامه)، ج ۳، ص ۳۹۱۲

^۵ طبیبیان، فرهنگ فرزانه فارسی - عربی، ص ۲۷۳

^۶ ابن خلدون، مقدمة ابن خلدون، ج ۱، ص ۱۷۲

^۷ ولایتی، پویایی فرهنگ و تمدن اسلام و ایران، ج ۱، ص ۲۵ - ۲۷

^۸ محمدی ریشهری، گفتگوی تمدن‌ها، ص ۹ - ۱۱.

گرفته است؛ دین اسلام است. امام خمینی نیز تمدن اسلامی را پیشرفت و ترقی می‌داند که مبتنی بر معیارها و شاخص‌های اسلامی است.^۱

از این رو ایشان دین اسلام را دینی تمدن ساز و از پایه‌گذاران تمدن بزرگ در جهان می‌داند. فرهنگ و تمدن اسلامی به موجب بهره‌مندی از جوهره دین با تمام ابعاد و زوایای خود، دارای هویتی خاص است که آن را از همه تمدن‌ها مجزا می‌سازد. امام خمینی با استناد به گفته خود غربی‌ها، تمدن اسلامی را مقدم بر سایر تمدن‌های موجود می‌داند.^۲

۱-۲_ تمدن اسلامی

درباره آنچه با عنوان تمدن اسلامی نام برده می‌شود می‌توان گفت که: «تمدن اسلامی نام تمدنی است که حدوداً ۵ قرن، از سده ی ۲ تا ۷ قمری ادامه پیدا کرد. این تمدن در سرزمین‌هایی به وجود آمده و رشد نمود و به شکوفایی رسید که طوایف عرب گراییده به اسلام، آن سرزمین‌ها را فتح کرده، بر آنها مسلط شده، و دین جدید خود را در آنجا رواج دادند»^۳

به عبارت دیگر زمانی که سخن از تمدن اسلامی می‌شود، منظور، سخن از اهمیت تمدنی بوده که در برهه‌ای از زمان، موج عظیمی از تمدن و فرهنگ را به وسیله‌ی ملتی گمنام در جهان پدید آورد که بیشتر سرزمین‌های آباد آن روز را تحت نفوذ خود می‌گیرد و چندان اثری از خود به جای گذاشته که تاثیر و عظمت آن در فلسفه و تاریخ، طب و حکمت و غیره باقی مانده است.^۴

مقام معظم رهبری تمدن اسلامی را فضایی می‌داند که انسان در آن فضا به لحاظ معنوی و مادی می‌تواند رشد کند و به غایات مطلوبی برسد که خدای متعال او را برای آن غایات خلق کرده است. زندگی خوب و عزتمندی داشته باشد، انسان عزیز، انسان دارای قدرت، دارای اراده، دارای ابتکار، دارای سازندگی جهان طبیعت. تمدن اسلامی به این معنی است و هدف و آرمان نظام جمهوری اسلامی این است.^۵

^۱ خمینی، صحیفه امام، ج ۵، ص ۲۰۴

^۲ همان، ج ۱۸، ص ۲۱۶

^۳ آذرنگ، تاریخ تمدن، ص ۱۹۲

^۴ قربانی، علل پیشرفت و انحطاط مسلمین، ص ۱۹

^۵ سایت بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۳/۰۳/۲۲ <https://farsi.khamenei.ir>

در تمدن نوین انقلاب اسلامی، زن مسلمان ایرانی را از حاشیه‌ی جامعه به متن آورد و به او هویت و شخصیت بخشید. زمینه‌ای مناسب برای فعالیت سالم زنان در عرصه‌های گوناگون خانوادگی، علمی، اجتماعی و سیاسی فراهم کرد و به آنها نشان داد که زنان همانند مردان دارای استعدادها و توانایی‌های فراوانی هستند و می‌توانند در همه‌ی زمینه‌های زندگی، به پیشرفت و تعالی جامعه کمک کنند. «زنان در هر جامعه‌ی سالم بشری قادرند و می‌باید فرصت پیدا کنند که در حد سهم خود، تلاش و مسابقه‌ی خویش را در پیشرفتهای علمی و اجتماعی و سازندگی و اداره‌ی این جهان به عهده بگیرند»^۱

۱-۳-۴ نقش فرهنگی زن تمدن ساز در عرصه علم و فن آوری

کسی نمیتواند نقش بانوان در اعتلای سطح علمی و فن آوری جامعه متمدن اسلامی را کتمان کند. نظر رهبر انقلاب درباره نقش علمی بانوان چنین است «خانم‌های با سواد مسلمان مومن درس خوانی که یا مشغول تحصیل‌اند یا در دانشگاهها بهترین علوم را در بالاترین مدارج تدریس می‌کنند زیادند و این برای نظام اسلامی مایه افتخار است خانم‌هایی هستند که به حمدالله بالاترین تخصص‌ها را در پزشکی و در علوم گوناگون در زمینه علوم سیاسی و علوم تجربی و علوم دیگر دارند... اینها افتخار نظام اسلامی هستند و پیشرفت زن یعنی این»^۲

اینهمه استاد دانشگاه زن، این همه پزشک متخصص و فوق تخصص زن، این همه دانشمند محقق در بخشهای مختلف-اینکه میگویم بخشهای مختلف، واقعا جاهایی است که خودم رفته ام و دیده ام، بازدید کرده ام _دانشهای پیشرفته فن آوری‌های پیشرفته، زنان دانشمند، زنان فرهیخته آنجا مشغول کار هستند. این در پیش از انقلاب سابقه نداشت؛ این کاریست که انقلاب کرد. این همه دانشجوی دختر، که در بعضی سالها شما می‌بینید دانشجویهای دختر در آمارها از دانشجویهای پسر بیشترند، خیلی معنی دارد اینهمه میل به تحصیل علم»^۳

^۱ سایت بیانات رهبری <https://farsi.khamenei.ir>

^۲ همان

^۳ همان

۲-۳-۴ نقش فرهنگی زن تمدن ساز در عرصه رسانه

اینکه بانوان نقش برجسته ای در فعالیت رسانه‌ای دارند واضح و مبرهن است بانوان تمدن ساز در انواع بسترهای فضای مجازی و رسانه‌ها حضوری پر رنگ و ویژه دارند و این مورد توجه رهبری هم بوده است.

«شما بانوان فرزانه و دانشور و فهیم و با سواد. الحمدلله همه جا هستید و این جمعی که اینجا هستید مشت نمونه خروارید. یعنی یک گل از گلستان بزرگ هستید؛ در سراسر کشور بحمدلله بانوان فهمیده، سنجیده، درس خوانده، با اطلاعات، خیلی زیاده الحمدلله، همانی که ما داشتیم که این دخترهای جوان مومن رشد می‌کنند، تبدیل می‌شوند به بانوان عالم و دانشمند، بحمدلله برآورده شده یکی از کارهای مهم شما همین است که فاجعه آمیزی نگاه فرهنگ غربی به مسأله جنسیت مسأله‌ی زن را افشا کنید، به همه بگویید؛ بعضی‌ها نمی‌دانند، در بیرون هم خیلی‌ها نمیدانند، در کشورهای اسلامی نمیدانند، کشورهای اسلامی تشنه فهمیدن این جور چیزها هستند. ... امروز خب ارتباط فضای مجازی خیلی آسان است: شماها میتوانید ارتباط فضای مجازی بگیرید و زمینه سازی کنید برای اینکه توجه کنند و این مفاهیم را در قالب گزارش‌های کوتاه و گویا تنظیم کنید، و بفرستید برای فهم افکار عمومی این هشتگ سازی‌ها و مانند اینها که هست؛ اینها امروز خیلی امکان بزرگی است برای شما که در اختیار شماست.^۱»

این کتابهایی که در شرح حال شهدا و زنان شهدا و خانواده شهدا است و پیش من می‌آورند، واقعا من لذت می‌برم، نویسندهای اینها غالبا خانمها هستند که از مردها جلوتر رفته‌اند. چه قلم‌هایی! چه نگارش‌هایی! شعرهای خیلی خوب^۲»

۳-۳-۴ نقش فرهنگی زنان تمدن ساز در عرصه ورزش

میدانیم یکی از صحنه‌های بالندگی موثر بانوان و تبلیغ عفاف و حجاب در عرصه ورزش میباشد که این حضور اجتماعی عفیفانه بر زنان پاکدامن و جویای حقیقت جهان تاثیر شگرفی دارد و نتایج تمدن سازی آن هر سال بیشتر میشود. و تمدن نوین اسلامی در راستای اعتلای این مهم کوشیده است.

^۱ سایت بیانات رهبری <https://farsi.khamenei.ir>

^۲ همان

«و میدانهای ورزش؛ شما ببینید، دخترهای ما میروند در میدانهای ورزشی، قهرمان می شوند، طلا می گیرند با حجاب اسلامی؛ کدام تبلیغ برای حجاب بهتر از این است؟ ... واقعا من افتخار میکنم به این جور خانمها، در یک میدان بین المللی که میلیونها انسان از پشت دوربین ها دارند می بینند، این دختر ایرانی میرود آنجا، مدال طلا میگیرد، پرچم کشورش را بالا میبرد و آن با حجاب ایستاده؛ تبلیغی برای حجاب بهتر از این بیشتر از این؟^۱»

نتیجه گیری

مقاله نگاشته شده با موضوع نقش بانوان در تمدن نوین اسلامی از منظر مقام معظم رهبری می باشد که از بخش های مختلفی از جمله مفهوم شناسی تمدن، تمدن نوین اسلامی، جایگاه زن در اسلام، نقش بانوان در تمدن که عبارت اند از: نقش همسری، مادری، اجتماعی، فرهنگی تقسیم شده است.. اسلام بین زن و مرد هیچ گونه تفاوتی قرار نداده است و هرگز آنان را از یک دیگر جدا ندانسته و آنان را مکمل یکدیگر می از منظر اسلام خداوند متعال به زن جایگاه ویژه ای داده است که می تواند در خانواده به عنوان همسر و مادر به خانواده خود کمک نموده و فرزندان نمونه ای را تربیت نموده و تحویل جامعه دهد از این رو مادران با عواطف مهربانی و مادرانه خود به فرزندان خود کمک می کنند و مهر و محبت آموزش می دهند، تمدن نوین اسلامی این نقش را به زنان داده است که زنان نیز مانند مردان از جایگاه فرهنگی و حتی اجتماعی برخوردار بوده و آنان می توانند همانند مردان در جامعه برای خود شغلی داشته و مانند مردان بر جامعه ای در آن زندگی می کنند تصمیم بگیرند.

^۱ سایت بیانات رهبری <https://farsi.khamenei.ir>

منابع

- (۱) قرآن کریم
- (۲) آذرنگ، عبدالحسین، تاریخ تمدن، تهران، کتابدار، ۱۳۹۰
- (۳) امین، احمد، ضحی الاسلام، مصر، مطبعة الإعتدال، ۱۳۴۷ م
- (۴) فاضلی، احمد، نقش زنان شیعه در زمان امام علی (علیه السلام)، میثم تمار، ۱۳۸۲ هـ ش
- (۵) ابن خلدون، عبدالرحمن بن محمد، مقدمه ابن خلدون، بیروت، دار الفکر، بی تا
- (۶) پسندیده، عباس، رضایت زناشویی، قم، موسسه فرهنگی دار الحدیث، ۱۳۸۴ هـ ش
- (۷) جامعی، احمد، گلستان قرآن (هفته نامه)، قم، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، بی تا
- (۸) حسینی همدانی، سید محمد، انوار درخشان در تفسیر قرآن، تهران، لطفی، ۱۳۸۰ هـ ق
- (۹) خمینی، روح الله، صحیفه نور، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، ۱۴۲۱ هـ ش
- (۱۰) روحانی، طاهره، زنان دین گستر در تاریخ اسلام، مرکز جهانی علوم اسلامی، چاپخانه توحید، ۱۳۸۲ هـ ش
- (۱۱) طبیبیان، حمید، فرهنگ فرزانه فارسی - عربی، تهران، نشر و پژوهش فرزانه روز، ۱۳۸۶ هـ ش
- (۱۲) طباطبایی، محمد حسین، تفسیر المیزان، قم، دار الکتب اسلامی، ۱۳۶۰ هـ ش
- (۱۳) طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان، تهران، ناصر خسرو، چاپ هشتم، ۱۳۸۴ هـ ش
- (۱۴) طیب، عبدالحسین، اطیب البیان فی تفسیر القرآن، تهران، انتشارات اسلام، ۱۳۷۸ هـ ش
- (۱۵) فاضلی بیارجمندی، سیداحمد، نقش زنان شیعه در عصر امام علی (علیه السلام)، قم، میثم تمار، ۱۳۸۱ هـ ش
- (۱۶) قرائتی، محسن، تفسیر نور، تهران، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، چاپ یازدهم، ۱۳۸۳ هـ ش
- (۱۷) قربانی لاهیجی، زین العابدین، علل پیشرفت اسلام و انحطاط مسلمین، قم، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۶۸ هـ ش
- (۱۸) گاردنر، ویلیام، جنگ علیه خانواده، تهران، دفتر مطالعات و تحقیقات زنان، ۱۳۹۶ هـ ش
- (۱۹) مصطفوی، حسن، التحقيق فی کلمات القرآن الکریم، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۶۰ هـ ش.

- (۲۰) معین، محمد، فرهنگ معین، تهران، زرین، چاپ سوم، ۱۳۸۶ هـ ش
- (۲۱) محمدی ریشه‌ری، محمد، گفتگوی تمدن‌ها، قم، موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، ۱۳۸۳ هـ ش
- (۲۲) مدرسی، محمد تقی، آزادی و مسؤولیت زن، قم، محبان الحسین (ع)، ۱۳۸۱ هـ ش
- (۲۳) مغنیه، محمد جواد، تفسیر الکاشف، قم، دار الکتب الاسلامی، ۱۴۲۴ هـ ق
- (۲۴) مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، دار الکتب الاسلامیه، چاپ اول، ۱۳۷۴ هـ ش.
- (۲۵) منجم، زینب، زن، مادر، (بی حیا)، تهران، بی نا، بی تا
- (۲۶) مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، تهران، دار الکتب الاسلامیه، بی تا.
- (۲۷) مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، تهران، صدرا، ۱۳۹۰ هـ ش
- (۲۸) مرتضوی، ضیاء، امام خمینی و الگوی دین‌شناسی در مسایل زنان، قم حوزه علمیه قم دفتر تبلیغات اسلامی مرکز، بی تا
- (۲۹) نوری، حسین، مستدرک الوسائل، قم آل بیت، ۱۳۲۰ هـ ق
- (۳۰) ولایتی، علی اکبر، پویایی فرهنگ و تمدن اسلام و ایران، تهران: وزارت امور خارجه، مرکز چاپ، ۱۳۸۴ هـ ش
- (۳۱) سایت بیانات رهبری <https://farsi.khamenei.ir>